

Въпрос № 4: Субекти на административното право. Административноправен статус на физическите лица.

I. План

1. Субект на административното право. Административна правосубектност.
2. Понятие за административноправен статус на гражданите.
3. Административноправен статус на българските граждани.
4. Административноправен статус на определени категории български граждани.
5. Административноправен статус на чужденците.
6. Удостоверяване на самоличност на гражданите.

Стр. | 1

II. Нормативни източници

Конституция на Република България

Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи

Конвенция за защита правата на човека и на човешкото достойнство във връзка с прилагането на постиженията на биологията и медицината: Конвенция за правата на човека и биомедицината¹

Конвенция за правата на детето²

Конвенция за правата на хората с увреждания³

Конвенция за статута на бежанците⁴

Европейска конвенция за гражданството⁵

Европейска социална харта⁶

Договор за функционирането на Европейския съюз

Директива 2001/55/ЕО на Съвета за минималните стандарти за предоставяне на временна закрила в случай на масово навлизане на разселени лица и за мерките за поддържане на баланса между държавите членки в полагането на усилия за прием на такива лица и понасяне на последиците от този прием⁷

глава пета на Директива 2003/86/ЕО на Съвета за правото на събиране на семейството⁸

Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите-членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща Директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО⁹

Директива 2006/126/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 20 декември 2006 година относно свидетелства за управление на превозни средства (преработена)¹⁰

Директива 2008/115/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 година относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите-членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни¹¹

¹ Ратифицирана със закон, приет от 39-то НС на 26.2.2003 г., ДВ, бр. 21 от 7.3.2003 г. Издадена от Министерството на здравеопазването, обн., ДВ, бр. 32 от 12.4.2005 г., в сила за Република България от 1.8.2003 г.

² Приета от Общото събрание на Организацията на обединените нации на 20.11.1989 г. Ратифицирана с решение на ВНС от 11.4.1991 г., ДВ, бр. 32 от 23.4.1991 г., обн., ДВ, бр. 55 от 12.7.1991 г., в сила от 3.7.1991 г.

³ Ратифицирана със закон, приет от 41-ото НС на 26.1.2012 г., ДВ, бр. 12 от 10.2.2012 г. Издадена от Министерството на труда и социалната политика, обн., ДВ, бр. 37 от 15.5.2012 г., в сила от 21.4.2012 г.

⁴ Приета на 28.7.1951 г. от конференцията на пълномощниците на ООН по статута на бежанците и лицата без гражданство, свикана по силата на резолюция 429 (V) на Общото събрание на ООН от 14.12.1950 г. Влязла в сила от 22.4.1954 г. Ратифицирана със закон на НС от 22.1.1992 г. - ДВ, бр. 36 от 5.5.1992 г.; допълнен със закон на НС от 1.4.1993 г. - ДВ, бр. 30 от 9.4.1993 г. Издадена от Министерството на външните работи, обн., ДВ, бр. 88 от 15.10.1993 г., в сила за България от 10.8.1993 г.

⁵ Ратифицирана със закон, приет от 40-то НС на 9.12.2005 г. - ДВ, бр. 102 от 20.12.2005 г., обн., ДВ, бр. 34 от 25.4.2006 г. Издадена от Министерството на правосъдието, в сила за Република България от 1.6.2006 г.

⁶ Ратифицирана със закон, приета от 38-о Народно събрание на 29.3.2000 г. - ДВ, бр. 30 от 11.4.2000 г. Издадена от Министерството на труда и социалната политика, обн., ДВ, бр. 43 от 4.5.2001 г., в сила от 1.8.2000 г.

⁷ ОВ L 212, 7.8.2001 г., с. 12-23.

⁸ ОВ L 251, 3.10.2003 г., с. 12-18.

⁹ ОВ L 158, 30.4.2004 г., с. 77-123.

¹⁰ ОВ L 403, 30.12.2006 г., с. 18-60.

¹¹ ОВ L 348, 24.12.2008 г., с. 98-107.

Директива 2011/94/ЕС на Комисията от 28 ноември 2011 година за изменение на Директива 2006/126/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно свидетелства за управление на превозни средства¹²

Директива 2011/95/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 година относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила¹³

Директива 2011/98/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 година относно единна процедура за кандидатстване на граждани на трети държави за единно разрешение за пребиваване и работа на територията на държава-членка и относно общ набор от права за работници от трети държави, законно пребиваващи в държава-членка¹⁴

Директива 2014/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 година относно условията за влизане и престой на граждани на трети държави с цел заетост като сезонни работници¹⁵

Директива 2014/54/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 година относно мерки за улесняване на упражняването на правата, предоставени на работниците в контекста на свободното движение на работници¹⁶

Директива 2014/66/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 15 май 2014 година относно условията за влизане и пребиваване на граждани на трети държави в рамките на вътрешнокорпоративен трансфер¹⁷

Директива (ЕС) 2016/801 на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2016 година относно условията за влизане и пребиваване на граждани на трети държави с цел провеждане на научно изследване, следване, стаж, доброволческа дейност, програми за ученически обмен или образователни проекти и работа по програми „au pair“¹⁸

Директива (ЕС) 2021/1883 на Европейския парламент и на Съвета от 20 октомври 2021 година относно условията за влизане и пребиваване на граждани на трети държави за целите на висококвалифицирана трудова заетост и за отмяна на Директива 2009/50/ЕО на Съвета¹⁹

Регламент (ЕО) № 1683/95 на Съвета от 29 май 1995 година за определяне на единен формат за визи²⁰

Регламент (ЕО) № 333/2002 на Съвета от 18 февруари 2002 година за единния формат на формуляра за поставяне на визите, които се издават от държавите-членки на лицата, които притежават пътен документ, който не е признат от държавата-членка, която е изготвила формуляра²¹

Регламент (ЕО) № 1030/2002 на Съвета от 13 юни 2002 година относно единния формат на разрешенията за пребиваване за гражданите на трети страни²²

Регламент (ЕО) № 694/2003 на Съвета от 14 април 2003 година относно единни формуляри за документ за улеснен транзит (FTD) и за документ за улеснен транзит с влак (FRTD), предвидени в Регламент (ЕО) № 693/2003²³

Регламент (ЕО) 2252/2004 на Съвета от 13 декември 2004 година относно стандартите за отличителните знаци за сигурност и биометричните данни в паспортите и документите за пътуване, издавани от държавите-членки²⁴

Регламент (ЕО) № 1931/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 20 декември 2006 година за определяне на правилата за местния граничен трафик на външните сухопътни граници на държавите-членки и за изменение на разпоредбите на Шенгенската конвенция²⁵

¹² ОВ L 314, 29.11.2011 г., с. 31-34.

¹³ ОВ L 337, 20.12.2011 г., с. 9-26.

¹⁴ ОВ L 343, 23.12.2011 г., с. 1-9.

¹⁵ ОВ L 94, 28.3.2014 г., с. 375-390.

¹⁶ ОВ L 128, 30.4.2014 г., с. 8-14.

¹⁷ ОВ L 157, 27.5.2014 г., с. 1-22.

¹⁸ ОВ L 132, 21.5.2016 г., с. 21-57.

¹⁹ ОВ L 382, 28.10.2021 г., с. 1-38.

²⁰ ОВ L 164, 14.7.1995 г., с. 1-4.

²¹ ОВ L 53, 23.2.2002 г., с. 4-6.

²² ОВ L 188, 12.7.2019 г., с. 67-78.

²³ ОВ L 99, 17.4.2003 г., с. 15-21.

²⁴ ОВ L 385, 29.12.2004 г., с. 1-6.

²⁵ ОВ L 405, 30.12.2006 г., с. 1-22.

Регламент (ЕО) № 380/2008 на Съвета от 18 април 2008 година за изменение на Регламент (ЕО) № 1030/2002 относно единния формат на разрешенията за пребиваване за гражданите на трети страни²⁶

Регламент (ЕО) № 767/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 9 юли 2008 година относно Визовата информационна система (ВИС) и обмена на данни между държави-членки относно визите за краткосрочно пребиваване (Регламент за ВИС)²⁷

Регламент (ЕО) № 444/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 28 май 2009 година за изменение на Регламент (ЕО) № 2252/2004 относно стандартите за отличителните знаци за сигурност и биометричните данни в паспортите и документите за пътуване, издавани от държавите-членки²⁸

Регламент (ЕО) № 810/2009 на Европейския Парламент и на Съвета от 13 юли 2009 година за създаване на Визов кодекс на Общността (Визов кодекс)²⁹

Регламент (ЕС) № 492/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 5 април 2011 година относно свободното движение на работници в Съюза³⁰

Регламент (ЕС) № 610/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година за изменение на Регламент (ЕО) № 562/2006 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на Кодекс на Общността за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници), Конвенцията за прилагане на Споразумението от Шенген, регламенти (ЕО) № 1683/95 и (ЕО) № 539/2001 на Съвета и регламенти (ЕО) № 767/2008 и (ЕО) № 810/2009 на Европейския парламент и на Съвета³¹

Регламент (ЕС) № 1417/2013 на Съвета от 17 декември 2013 година за определяне на формата на разрешенията за преминаване, издавани от Европейския съюз³²

Регламент (ЕС) № 517/2013 на Съвета от 13 май 2013 година за адаптиране на някои регламенти и решения в областта на свободното движение на стоки, свободното движение на хора, дружественото право, политиката на конкуренция, селското стопанство, безопасността на храните, ветеринарната и фитосанитарната политика, транспортната политика, енергетиката, данъчното облагане, статистиката, трансевропейските мрежи, съдебната система и основните права, правосъдието, свободата и сигурността, околната среда, митническия съюз, външните отношения, външната политика, политиката на сигурност и отбрана и институциите поради присъединяването на Република Хърватия³³

Регламент (ЕС) № 910/2014 на Европейския парламент и на Съвета от 23 юли 2014 година относно електронната идентификация и удостоверителните услуги при електронни трансакции на вътрешния пазар и за отмяна на Директива 1999/93/ЕО³⁴

Регламент (ЕС) 2016/399 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно Кодекс на Съюза за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници)³⁵

Регламент (ЕС) 2016/1191 на Европейския парламент и на Съвета от 6 юли 2016 година за насърчаване на свободното движение на гражданите чрез опростяване на изискванията за представяне на някои официални документи в Европейския съюз и за изменение на Регламент (ЕС) № 1024/2012³⁶

Регламент (ЕС) 2016/1953 на Европейския парламент и на Съвета от 26 октомври 2016 година за утвърждаване на европейски пътен документ за връщането на незаконно пребиваващи граждани на трети държави и за отмяна на Препоръката на Съвета от 30 ноември 1994 г.³⁷

Регламент (ЕС) 2017/1370 на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2017 година за изменение на Регламент (ЕО) № 1683/95 за определяне на единен формат за визи³⁸

Регламент (ЕС) 2017/1954 на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2017 година за изменение на Регламент (ЕО) № 1030/2002 на Съвета относно единния формат на разрешенията за пребиваване за гражданите на трети страни³⁹

Регламент (ЕС) 2018/1806 на Европейския парламент и на Съвета от 14 ноември 2018 година за определяне на третите страни, чиито граждани трябва да притежават виза, когато преминават външните граници, както и тези, чиито граждани са освободени от това изискване⁴⁰

²⁶ ОВ L 115, 29.4.2008 г., с. 1-7.

²⁷ ОВ L 218, 13.8.2008 г., с. 60-81.

²⁸ ОВ L 142, 6.6.2009 г., с. 1-4.

²⁹ ОВ L 243, 15.9.2009 г., с. 1-58.

³⁰ ОВ L 141, 27.5.2011 г., с. 1-12 .

³¹ ОВ L 182, 29.6.2013 г., с. 1-18.

³² ОВ L 353, 28.12.2013 г., с. 26-39.

³³ ОВ L 158, 10.6.2013 г., с. 1-71.

³⁴ ОВ L 257, 28.8.2014 г., с. 73-114.

³⁵ ОВ L 77, 23.3.2016 г., с. 1-52.

³⁶ ОВ L 200, 26.7.2016 г., с. 1-136.

³⁷ ОВ L 311, 17.11.2016 г., с. 13-19.

³⁸ ОВ L 198, 28.7.2017 г., с. 24-28.

³⁹ ОВ L 286, 1.11.2017 г., с. 9-14.

⁴⁰ ОВ L 303, 28.11.2018 г., с. 39-58.

Регламент (ЕС) 2018/1860 на Европейския парламент и на Съвета от 28 ноември 2018 година за използването на Шенгенската информационна система за целите на връщането на незаконно пребиваващи граждани на трети държави⁴¹

Регламент (ЕС) 2019/817 на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2019 година за създаване на рамка за оперативна съвместимост между информационните системи на ЕС в областта на границите и визите и за изменение на регламенти (ЕО) № 767/2008, (ЕС) 2016/399, (ЕС) 2017/2226, (ЕС) 2018/1240, (ЕС) 2018/1726 и (ЕС) 2018/1861 на Европейския парламент и на Съвета и на решения 2004/512/ЕО и 2008/633/ПВР на Съвета⁴²

Регламент (ЕС) 2019/818 на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2019 година за създаване на рамка за оперативна съвместимост между информационните системи на ЕС в областта на полицейското и съдебното сътрудничество, убежището и миграцията и за изменение на регламенти (ЕС) 2018/1726, (ЕС) 2018/1862 и (ЕС) 2019/816⁴³

Регламент (ЕС) 2019/1157 на Европейския парламент и на Съвета от 20 юни 2019 година относно повишаване на сигурността на личните карти на гражданите на Съюза и на документите за пребиваване, издавани на гражданите на Съюза и на членовете на техните семейства, които упражняват правото си на свободно движение⁴⁴

Регламент (ЕС) 2020/493 на Европейския парламент и на Съвета от 30 март 2020 година относно системата за фалшиви и автентични документи онлайн (FADO) и за отмяна на Съвместно действие 98/700/ПВР на Съвета⁴⁵

Регламент (ЕС) 2021/692 на Европейския парламент и на Съвета от 28 април 2021 година за създаване на програма „Граждани, равенство, права и ценности“ и за отмяна на Регламент (ЕС) № 1381/2013 на Европейския парламент и на Съвета и на Регламент (ЕС) № 390/2014 на Съвета⁴⁶

Регламент (ЕС) 2021/953 на Европейския парламент и на Съвета от 14 юни 2021 година относно рамка за издаването, проверката и приемането на оперативно съвместими сертификати за ваксинация срещу, направено изследване за и преболедуване на COVID-19 (Цифров COVID сертификат на ЕС) с цел улесняване на свободното движение по време на пандемията от COVID-19⁴⁷

Регламент (ЕС) 2021/954 на Европейския парламент и на Съвета от 14 юни 2021 година относно рамка за издаването, проверката и приемането на оперативно съвместими сертификати за ваксинация срещу, направено изследване за и преболедуване на COVID-19 (Цифров COVID сертификат на ЕС) за граждани на трети държави, които са в законен престой или пребивават законно на територията на държавите членки, по време на пандемията от COVID-19⁴⁸

Регламент (ЕС) 2021/1134 на Европейския парламент и на Съвета от 7 юли 2021 година за изменение на регламенти (ЕО) № 767/2008, (ЕО) № 810/2009, (ЕС) 2016/399, (ЕС) 2017/2226, (ЕС) 2018/1240, (ЕС) 2018/1860, (ЕС) 2018/1861, (ЕС) 2019/817 и (ЕС) 2019/1896 на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на решения 2004/512/ЕО и 2008/633/ПВР на Съвета за целите на реформирането на Визовата информационна система⁴⁹

Регламент (ЕС) 2021/1147 на Европейския парламент и на Съвета от 7 юли 2021 година за създаване на фонд Убежище, миграция и интеграция⁵⁰

Закон за българите, живеещи извън Република България⁵¹

Закон за българските лични документи⁵²

Закон за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз и членовете на техните семейства⁵³

Закон за гражданската регистрация⁵⁴

Наредба № РД-02-20-9 от 21.05.2012 г. за функциониране на Единната система за гражданска регистрация⁵⁵

Закон за електронната идентификация⁵⁶

Закон за защита от дискриминация⁵⁷

⁴¹ ОВ L 312, 7.12.2018 г., с. 1-13.

⁴² ОВ L 135, 22.5.2019 г., с. 27-84.

⁴³ ОВ L 135, 22.5.2019 г., с. 85-135.

⁴⁴ ОВ L 188, 12.7.2019 г., с. 67-78.

⁴⁵ ОВ L 107, 6.4.2020 г., с. 1-8.

⁴⁶ ОВ L 156, 5.5.2021 г., с. 1-20.

⁴⁷ ОВ L 211, 15.6.2021 г., с. 1-22.

⁴⁸ ОВ L 211, 15.6.2021 г., с. 24-28.

⁴⁹ ОВ L 248, 13.7.2021 г., с. 11-87.

⁵⁰ ОВ L 251, 15.7.2021 г., с. 1-47.

⁵¹ Обн., ДВ, бр. 30 от 11.4.2000 г.

⁵² Обн., ДВ, бр. 93 от 11.8.1998 г.

⁵³ Обн., ДВ, бр. 80 от 3.10.2006 г.

⁵⁴ Обн., ДВ, бр. 67 от 27.7.1999 г.

⁵⁵ Обн., ДВ, бр. 43 от 8.6.2012 г.

⁵⁶ Обн., ДВ, бр. 38 от 20.5.2016 г.

⁵⁷ Обн., ДВ, бр. 86 от 30.9.2003 г.

Закон за ордена и медалите на Република България⁵⁸
Закон за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица⁵⁹
Закон за преброяване на населението и жилищния фонд в Република България през 2021 г.⁶⁰
Закон за равнопоставеност на жените и мъжете⁶¹
Закон за чужденците в Република България⁶²
Закон за убежището и бежанците⁶³

III. Изложение

1. Субект на административното право. Административна правосубектност

Субект на административното право е всеки адресат на актове, издавани от административните органи. Субекти на административното право са физически лица (граждани), юридически лица (организации на гражданите) и административни органи, които участват в правна връзка по повод пораждането, изменението или преустановяването на права и задължения в сферата на изпълнителната дейност.

Административноправният статус на субектите на административното право се определя от Конституцията на Република България, законите и подзаконовите нормативни актове, които регулират обществените отношения, свързани с изпълнителната дейност на публичната администрация.

 Административната правосубектност е способността на субектите на административното право да бъдат носители на права и задължения като участници в правни отношения в областта на изпълнителната дейност⁶⁴.

 Административна правоспособност е признатата от административното право възможност на физическото лице да бъде носител на определени административни права и задължения в сферата на изпълнителната дейност.

⇒ Гражданската регистрация включва съвкупност от данни за едно лице, които го отличават от другите лица в обществото и в семейството му в качеството на носител на субективни права, като *име, гражданство, семейно положение, родство, постоянен адрес* и др. (чл. 1, ал. 3 от Закона за гражданската регистрация).

⇒ Лице, чиято адресна регистрация по постоянен адрес е заличена, е длъжно в едномесечен срок от уведомяването му да подмени личните си документи (чл. 99б, ал. 5 от Закона за гражданската регистрация).

 Административна дееспособност е признатата от административното право възможност на физическото лице *лично* да упражнява и реализира определени административни права и задължения, която възниква с навършването на пълнолетие (18 години).

⇒ По административен ред български гражданин, роден извън територията на Република България, може да поиска бащиното му име да бъде вписано в акта за раждане, ако то липсва в съставения акт. Когато лицето е непълнолетно, вписването се извършва с писмено заявление от родителите му (чл. 76, ал. 3, изр. 1 от Закона за гражданската регистрация).

⇒ Собственото име на всяко лице се избира от родителите му и се съобщава писмено на длъжностното лице по гражданското състояние при съставяне на акта за раждане (чл. 12, ал. 1 от Закона за гражданската регистрация). Промяната на собствено, бащино или фамилно име се допуска от съда въз основа на писмена молба на заинтересувания, когато то е осмиващо, опозоряващо или обществено неприемливо, както и в случаите, когато важни обстоятелства налагат това (чл. 19, ал. 1 от Закона за гражданската регистрация). До навършване на пълнолетието майката, в качеството си на законен представител на малолетно лице, може да поиска промяна на бащиното и фамилното име на детето⁶⁵. До 18-годишна възраст детето не може да упражни правото си лично.

⁵⁸ Обн., ДВ, бр. 54 от 13.6.2003 г.

⁵⁹ Обн., ДВ, бр. 50 от 25.6.1991 г.

⁶⁰ Обн., ДВ, бр. 20 от 8.3.2019 г.

⁶¹ Обн., ДВ, бр. 33 от 26.4.2016 г.

⁶² Обн., ДВ, бр. 153 от 23.12.1998 г.

⁶³ Обн., ДВ, бр. 54 от 31.5.2002 г.

⁶⁴ Дерменджиев, И., Д. Костов, Д. Хрусанов. Административно право на Република България: обща част. 5-то доп. изд. София: Сиби, 2010, 74.

⁶⁵ Решение № 1873 от 19.3.2012 г. по в. гр. д. № 12566 от 2011 г. на СГС, Гражданско отделение, I-ви брачен въззивен състав.

2. Понятие за административноправен статус на гражданите

Административноправният статус на гражданите се съдържа съвкупност от данни за едно физическо лице, които го отличават от другите лица в обществото и в семейството му в качеството на носител на субективни права. Такива са гражданската регистрация (име, гражданство, семейно положение, родство, постоянен адрес⁶⁶ и др.) и електронната идентификация. Изброените данни са основните елементи от административноправно значение за живота на всяко физическо лице. Към тях могат да бъдат добавени административноправното регулиране на пълното осиновяване, закрилата на детето, закрилата на лицата с физически и психически увреждания и на възрастните хора в надтрудоспособна възраст, които нямат близки и не могат да се издържат от своето имущество, създаването на благоприятни условия за пълноценно личностно развитие на младежите, закрилата на българските граждани в чужбина и удостоверяването на български произход, административноправният статус на военноинвалидите и военнопострадалите, политическата и гражданската реабилитация на репресираните лица, преброяването на населението и др.

 Административноправен статус на гражданите е съвкупността от административноправни норми, свързани с гражданството, и засягащи правата, свободите и задълженията на гражданите, регулирани на територията на Република България, в качеството им на субекти на административното право.

Обхватът на правния институт „административноправен статус на гражданите“ има конституционноправна уредба и съдържа въпроса за гражданството (чл. 25 от КРБ), правата и задълженията по Конституция на гражданите на Република България (чл. 26, ал. 1), правното положение на чужденците, които пребивават в Република България на законно основание (чл. 26, ал. 2 и чл. 27, ал. 1 от КРБ), и на чужденците, търсещи убежище (чл. 27, ал. 2 и ал. 3 от КРБ). Налице са три основни административноправни режима, на които се подчиняват гражданите, които режими произтичат от конституционната рамка:

- административноправен статус на българските граждани, който включва гражданска регистрация, име, гражданство, адресна регистрация;
- административноправен статус на чужденците, които пребивават в Република България на законно основание;
- административноправен статус на чужденците, търсещи убежище.

С оглед членството на Република България в Европейския съюз Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) предоставя независими препоръки на вземащите решения на европейско и национално равнище органи, като по този начин допринася за усъвършенстването на политиките и законодателството и следването на добри практики в областта на основните права. Агенцията съветва институциите на ЕС и националните правителства по въпросите на основните права относно дискриминация; достъп до правосъдие; расизъм и ксенофобия; защита на данните; права на жертвите; права на детето. На национално ниво административноправният статус зависи от различни органи, чиято дейност е контролирана по административен или съдебен ред:

2.1. Забрана на дискриминацията – принцип, определящ административноправния статус на физическите лица

Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи в чл. 14 изрично урежда принципа за забрана на дискриминацията⁶⁷: „Упражняването на правата и свободите⁶⁸, предвидени в тази конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква

⁶⁶ Постоянният адрес на гражданите служи за упражняване или ползване на права или услуги в случаите, определени в закон или друг нормативен акт (чл. 93, ал. 6 от Закона за гражданската регистрация).

⁶⁷ Развитие на законодателството в областта на равенството и борбата с дискриминацията в Западна Европа може да се раздели на три етапа: 1) премахване на правните привилегии на мъжете; 2) приемане на антидискриминационно законодателство; 3) възход на материалното и трансформиращото равенство, като позитивни действия. Havelková, B. Resistance to Anti-Discrimination Law in Central and Eastern Europe – a Post-Communist Legacy? In: German Law Journal, Volume 17, Issue 4, August 2016, 633.

⁶⁸ Според ЕСПЧ нормата на „чл. 14 няма самостоятелно приложение, тъй като има действие единствено по отношение на „упражняването на правата и свободите“, защитени от другите материални разпоредби на Конвенцията и нейните протоколи. За да бъде приложим чл. 14, достатъчно е фактите по делото да попадат в обхвата на една или повече от тези разпоредби; нещо повече, забраната на дискриминация, залегнала в чл. 14, се разпростира отвъд упражняването на правата и свободите, които Конвенцията и Протоколите към нея

дискриминация, основана по-специално на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак⁶⁹.

В основата на административноправния статус на гражданите се намира основен конституционен принцип, уреден в чл. 6 от Конституцията на Република България. Това е принципът за равенство:

„(1) Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права.

(2) Всички граждани⁷⁰ са равни пред закона. Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние.“

Допуска се отклонение от това правило: „Президентът на Републиката е поискал тълкуване на чл. 6 от Конституцията относно – равенството на всички граждани пред закона означава ли равенство и пред всички нормативни актове; изчерпателно или примерно са посочени социалните признаци за недопускане, ограничения на правата или привилегии; нарушени ли са на принципа за равенство пред закона привилегиите.

Поначало привилегиите са нарушения на принципа на равноправието. Етимологически привилегия идва от *privus legis*, т. е. извън правото. Затова в една правова държава те трябва да се смятат предварително изключени. Равенството пред закона означава равнопоставеност на всички граждани пред закона и задължение за еднаквото им третиране от държавната власт.

В определени обаче случаи привилегиите, които Конституцията допуска, са обществено необходими и социално оправдани. Те се създават за преодоляване на съществуващо неравенство с цел да се стигне до желаното постулирано равенство. Такава е например предвидената в чл. 47, ал. 4 и чл. 51, ал. 3 особена закрила на държавата и обществото за децата, останали без грижата на близките си, за старите хора, които нямат близки и не могат да се издържат от своето имущество, както и за лицата с физически и психически увреждания.

Точното и изчерпателно посочване на социалните признаци, които са основание за недопускане ограничения на правата и за предоставяне на привилегии, е гаранция срещу необосновано разширяване на основанията за допускане на ограничения на правата на гражданите или на привилегии.⁷¹

Социалните признаци – „раса, народност, етническа принадлежност, пол и произход, произтичат от чл. 1 на Декларацията за правата на човека, обявил, че всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права. Този текст е дословно възпроизведен в чл. 6, ал.

изискват от държавите да гарантират. Тя се отнася и за онези допълнителни права, попадащи в общия обхват на всеки член на Конвенцията, които държавата доброволно е решила да предостави (вж. *Thlimmenos v. Greece* [GC], no. 34369/97, § 40, ЕСПЧ 2000 IV, и *E. V. v. France* [GC], № 43546/02, § § 47-48, 22 януари 2008 г.).“ Следователно, дискриминацията се отнася основно до правото на живот (чл. 2), правото на свобода и сигурност (чл. 5), правото на справедлив процес (чл. 6), правото на зачитане на личния и семеен живот (чл. 8), свобода на мисълта, съвестта и религията (чл. 9), свобода на изразяването на мнение (чл. 10), свобода на събранията и сдруженията (чл. 11), право на встъпване в брак (чл. 12), право на ефективни правни средства за защита (чл. 13). „72. Наистина, чл. 8 не включва право на семейни помощи и не налага никакво задължение за държавите да предоставят такива помощи. С оглед горното, Съдът е приемал, че родителският отпуск и свързаните с него помощи подкрепят семейния живот (вж. *Topčić-Rosenberg v. Croatia*, № 19391/11, § § 37 38, 14 ноември 2013 г., с допълнителни препратки). Също, с отпускането на детски надбавки, държавите могат да „демонстрират уважението си към семейния живот“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията (вж. *Niedzwiecki v. Germany*, № 58453/00, § 31, 25 октомври 2005 г.). Така, семейните помощи и детските надбавки попадат в обхвата на чл. 8 (вж. *Konstantin Markin v. Russia* [GC], № 30078/06, § 130, ЕСПЧ 2012 (извадки); *Petrovic v. Austria*, 27 март 1998 г., § § 26-29, Reports of Judgments and Decisions 1998 II; *Di Trizio v. Switzerland*, № 7186/09, § § 60-62, 2 февруари 2016 г.; *Okpiz v. Germany*, № 59140/00, § 32, 25 октомври 2005 г.; и *Fawsie v. Greece*, № 40080/07, § 28, 28 октомври 2010 г.; вж. също *Weller v. Hungary*, № 44399/05, § 29, 31 март 2009 г., в контекста на помощта за майчинство). Съдът не вижда причина да се отклонява от тези заключения в настоящия случай, който се отнася до помощите за непълнолетните деца на първата жалбоподателка, предвидени в чл. 7, ал. 9 от ЗСПД (вж. § 37 по-горе). Съответно, ако дадена държава реши да създаде схема за отпуски за отглеждане на дете, това трябва да бъде направено по начин, съвместим с чл. 14 от Конвенцията (вж. подобно, *Petrovic*, § § 26-29, и *Konstantin Markin*, § 130, и двете цитирани по-горе)“. Вж. Решение от 11.05.2021 г. на ЕСПЧ по делото Йочева и Ганева срещу България.

⁶⁹ Разпоредбата на чл. 14 „не забранява всички различия в отношението, а само тези, които се основават на определима, обективна или лична характеристика, или на „признак“, посредством които лицата или групите се разграничават едни от други. Думите „друг признак“ обикновено имат широко значение и тяхното тълкуване не се ограничава до характеристики, които са лични в смисъл, че са вродени или присъщи (вж. *Carson and Others*, цитирано по-горе, § 70, и *Clift v. the United Kingdom*, № 7205/07, § § 56-58, 13 юли 2010 г.).“ Вж. Решение от 11.05.2021 г. на ЕСПЧ по делото Йочева и Ганева срещу България.

⁷⁰ Терминът „граждани“ се отнася за всички лица, за които се прилага Конституцията (Решение от 11.5.2021 г. на ЕСПЧ по делото Йочева и Ганева срещу България).

⁷¹ Решение № 14 от 10.11.1992 г. по к. д. № 14 от 1992 г. на КС на РБ, обн., ДВ, бр. 93 от 17.11.1992 г.

1. Недопускането на никакви ограничения на правата или привилегии, основани на тези признаци, е гаранция за общочовешките права, които Конституцията на Република България признава и защитава. Останалите признаци - религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние, фактически се придобиват или изменят в процеса на социалната реализация на гражданите в обществото в резултат на упражняване на определени права. Всеки от тези признаци представлява за отделния гражданин равна възможност, предвидена и гарантирана в Конституцията, която не може съгласно чл. 6, ал. 2 да бъде основание за привилегировано отношение към него или за ограничаване на правата в качеството му на гражданин⁷².

Основният нормативен акт от областта на административното право, който провежда този принцип в законодателството, е Законът за защита от дискриминация. Той има три основни цели в задачата си да защитава от дискриминация всички физически лица на територията на Република България:

1. равенство пред закона;
2. равенство в третирането и във възможностите за участие в обществения живот;
3. ефективна защита срещу дискриминацията.

Законът забранява всяка пряка или непряка дискриминация, основана на пол, раса, народност, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или вяра, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно положение, имуществено състояние или на всякакви други признаци, установени в закон или в международен договор, по който Република България е страна.

 Пряка дискриминация е всяко по-неблагоприятно третиране на лице на основата на признаците пол, раса, народност, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или вяра, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно положение, имуществено състояние или някакви други признаци, установени със закон или в международен договор, по който Република България е страна, отколкото се третира, било е третирано или би било третирано друго лице при сравними сходни обстоятелства (чл. 4, ал. 2 от Закона за защита от дискриминация).

 Непряка дискриминация е поставянето на лице или лица, носители на признак пол, раса, народност, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или вяра, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно положение, имуществено състояние или някакви други признаци, установени със закон или в международен договор, по който Република България е страна, или на лица, които, без да са носители на такъв признак, съвместно с първите търпят по-малко благоприятно третиране или са поставени в особено неблагоприятно положение, произтичащо от привидно неутрална разпоредба, критерий или практика, освен ако разпоредбата, критерият или практиката са обективно оправдани с оглед на законова цел и средствата за постигане на целта са подходящи и необходими (чл. 4, ал. 3 от Закона за защита от дискриминация).

Познати са три специални форми на дискриминация:

1. при упражняване правото на труд⁷³;
2. при упражняване правото на образование и обучение;
3. при упражняване на други права – членство в синдикални, съсловни и други професионални организации; по повод предоставяне на стоки или услуги, както и предоставянето на стоки или услуги от по-ниско качество или при по-неблагоприятни условия; по повод извършването на стопанска дейност, включително по отношение на създаването, оборудването или разширяването на стопанска дейност или на започването или разширяването на всякаква друга форма на такава дейност и др.

Извън обхвата на нормативната защита са поставени следните хипотези, които по смисъла на закона *не представляват дискриминация*:

⁷² Пак там.

⁷³ В областта на административното право такъв признак е възприет в чл. 7, ал. 6 от Закона за държавния служител: „При заемане на държавна служба не се допускат дискриминация, привилегии или ограничения, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, убеждения, членуване в политически, синдикални и други обществени организации или движения, лично, обществено и имуществено положение или на наличие на увреждане“. Освен това постъпването на държавна служба в МВР и професионалното развитие на служителите се основава на принципа на забрана на дискриминацията (чл. 141, т. 7 от Закона за Министерството на вътрешните работи). „Приемането и изпълнението на военна служба от военнослужещите се основава на принципа на недопускане на дискриминация и осигуряване на равни възможности за професионална реализация съгласно предварително установени изисквания и критерии за заемане на длъжности във въоръжените сили“ (чл. 139 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България).

1. различното третиране на лица на основата на тяхното гражданство или на лица без гражданство, когато това е предвидено в закон или в международен договор, по който Република България е страна;

2. различното третиране на лица на основата на характеристика, отнасяща се до признак по чл. 4, ал. 1 от Закона за защита от дискриминация, когато тази характеристика поради естеството на определено занятие или дейност, или условията, при които то се осъществява, е съществено и определящо професионално изискване, целта е законна, а изискването не надхвърля необходимото за постигането ѝ;

3. различното третиране на лица на основата на религия, вяра или пол по отношение на занятие, осъществявано в религиозни институции или организации, когато поради естеството на занятието или условията, при които то се осъществява, религията, вярата или полът е съществено и определящо професионално изискване с оглед характера на институцията или организацията, когато целта е законна, а изискването не надхвърля необходимото за постигането ѝ;

4. различното третиране на лица на основата на религия, вяра или пол при религиозно образование или обучение, включително при обучение или образование с цел упражняване на занятие по т. 3;

5. определянето на изисквания за минимална възраст, професионален опит или стаж при наемане на работа или при предоставяне на определени преимущества, свързани с работата, при условие че това е обективно оправдано за постигане на законна цел и средствата за постигането ѝ не надвишават необходимото;

6. определянето на максимална възраст за наемане на работа, което е свързано с необходимостта от обучение за заемане на съответната длъжност или с необходимостта от разумен срок за заемане на длъжността преди пенсиониране, при условие че това е обективно оправдано за постигане на законна цел и средствата за постигането ѝ не надвишават необходимото;

7. специалната закрила за бременни жени, жени в напреднал етап на лечение ин-витро и майки, установена със закон, освен ако те не желаят да се ползват от тази закрила и са уведомили писмено за това работодателя;

8. изискванията за възраст и определен от закона трудов или служебен стаж за целите на пенсионното осигуряване;

9. мерките и програмите по Закона за насърчаване на заетостта ;

10. различното третиране на лица с увреждания при провеждане на обучение и придобиване на образование за задоволяване на специфични образователни потребности с цел изравняване на възможностите им;

11. определянето на изисквания за минимална и максимална възраст за достъп до обучение и образование, при условие че това е обективно оправдано за постигане на законна цел с оглед естеството на обучението или образованието, или условията, при които то се осъществява, и средствата за постигането на тази цел не надвишават необходимото;

12. установяване на максимална възраст за получаване на кредит по Закона за кредитиране на студенти и докторанти;

13. мерките в областта на образованието и обучението за осигуряване на балансирано участие на жените и мъжете, доколкото и докато тези мерки са необходими;

14. специалните мерки в полза на лица или групи лица в неравностойно положение на основата на признаците по чл. 4, ал. 1 от Закона за защита от дискриминация с цел изравняване на възможностите им, доколкото и докато тези мерки са необходими;

15. специалната закрила на деца без родители, непълнолетни, самотни родители и лица с увреждания, установена със закон;

16. мерките за защита на самобитността и идентичността на лицата, принадлежащи към етнически, религиозни или езикови малцинства, и на правото им самостоятелно или съвместно с другите членове на своята група да поддържат и развиват своята култура, да изповядват и практикуват своята религия или да ползват своя език;

17. мерките в областта на образованието и обучението за осигуряване на участието на лица, принадлежащи към етнически малцинства, доколкото и докато тези мерки са необходими;

18. различното третиране на лица при предоставянето на стоки и услуги, предназначени изключително или основно за представителите на единия от половете, което има за основание законна цел и средствата за постигането ѝ са подходящи и необходими;

19. различното третиране на лицата при предприемане на мерки, имащи за цел инициативи, изключително или основно насърчаващи предприемачеството сред жените в случаите, когато те са недостатъчно представеният пол, или за предотвратяване или компенсиране на неизгоди в професионалната кариера;

20. временните насърчителни мерки, прилагани по реда на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете.

Принципът е въведен и в специалните административни закони.

Надзорен орган в областта на защитата от дискриминация е Комисията за защита от дискриминация (КЗД). Заседателен състав, определен от председателя на колективния орган, постановява решение, с което:

1. установява нарушения на този или други закони, уреждащи равенство в третирането, извършителя на нарушението и засегнатото лице;
2. постановява предотвратяване и преустановяване на нарушението и възстановяване на първоначалното положение;
3. налага предвидените санкции и прилага мерки за административна принуда;
4. дава задължителни предписания с оглед спазването на този или други закони, уреждащи равенство в третирането;
5. обжалва административните актове, постановени в нарушение на този или други закони, уреждащи равенство в третирането, завежда искове пред съда и встъпва като заинтересувана страна по дела, заведени по този закон или други закони, уреждащи равенство в третирането;
6. прави предложения и препоръки до държавните и общинските органи за преустановяване на дискриминационни практики и за отмяна на техни актове, издадени в нарушение на този или други закони, уреждащи равенство в третирането;
7. поддържа публичен регистър за издадените от нея влезли в сила решения и задължителни предписания;
8. дава становища по проекти на нормативни актове за съответствието им със законодателството за предотвратяване на дискриминацията, както и препоръки за приемане, отменяне, изменение и допълнение на нормативни актове;
9. предоставя независима помощ на жертвите на дискриминация при подаването на жалби за дискриминация;
10. провежда независими проучвания относно дискриминацията;
11. публикува независими доклади и прави препоръки по всички въпроси, свързани с дискриминацията;
12. информира обществеността чрез средствата за масово осведомяване за действащите разпоредби в областта на защитата от дискриминация;
13. осъществява други компетенции, предвидени в правилника за устройството и дейността ѝ.

Дейността на КЗД е обект на съдебен надзор. Решенията на комисията подлежат на обжалване по реда на Административнопроцесуалния кодекс в 14-дневен срок от съобщаването им на заинтересуваните лица.

2.2. Равнопоставеност на половете

Равнопоставеността на половете е друго проявление на конституционния принцип за равенството. Нормативната уредба се съдържа в Закона за равнопоставеност на жените и мъжете.

 Равнопоставеност на жените и мъжете е равни права и задължения, равни възможности за реализация и за преодоляване на пречки във всички области на обществения живот, като жените и мъжете са свободни да развиват своите лични способности и да правят избор без ограниченията на социалната роля на своя пол (§1, т. 1 от Допълнителната разпоредба на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете).

 Равни възможности е създаване на условия за реализиране на равни шансове и осигуряване на гаранции за достъп до всички сфери (области) на обществения живот и постигане на личностна и професионална реализация и развитие (§1, т. 2 от Допълнителната разпоредба на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете).

 Балансирано представителство на жените и мъжете е разпределението на позициите между жените и мъжете във властта и вземането на решения във всяка област на живота и съставлява важно условие за равнопоставеност на половете. Балансираното представителство е осигуряването на коричествено и качествено равновесие в участието на жените и мъжете в политиката, управлението и вземането на решения (§1, т. 3 от Допълнителната разпоредба на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете).

Министерският съвет определя държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете и приема Национална стратегия по равнопоставеност на жените и мъжете. Централните и териториалните органи на изпълнителната власт провеждат политиката по равнопоставеност на жените и мъжете в съответствие с Националната стратегия. Към Министерския съвет се създава Национален съвет по равнопоставеността на жените и мъжете, който е орган за осъществяване на консултации, сътрудничество и координация между централните и териториалните органи на изпълнителната власт и структурите на гражданското общество. Доколкото законът не предвижда мерки на административна принуда, той има предимно декларативно значение.

3. Административноправен статус на българските граждани

3.1. Гражданска регистрация

Законът за гражданската регистрация (ЗГР) е основният нормативен акт в тази сфера на административноправно регулиране.

 Гражданска регистрация е вписване на събитията раждане, брак и смърт в регистрите на актовете за гражданско състояние и вписване на лицата в регистъра на населението (чл. 1, ал. 2 от Закона за гражданската регистрация).

В историкоправен аспект регистрирането на редица елементи от гражданското състояние се е осъществявало освен от държавата, но и от вероизповедните организации (Българска православна църква, мюсюлманско вероизповедание, юдейско вероизповедание и др.). Става въпрос за регистриране на ражданията, умираанията, кръщенията, женитбите и др. Регистрите за населението са въведени след Освобождението, като до 1949 г. действа двоен режим – светски и каноничен. След това гражданското състояние на лицата преминава в подведомственост на публичната администрация, като останалите регистрации губят това свое значение.

Гражданската регистрация обхваща следните лица:

1. всички български граждани;
2. чужденците, които са:
 - а) получили разрешение за дългосрочно или постоянно пребиваване в Република България;
 - б) получили статут на бежанец или хуманитарен статут или на които е предоставено убежище в Република България (чл. 3, ал. 2 от ЗГР).

Основни данни за *гражданската регистрация* на лицата са техните:

1. име;
2. дата – ден, месец, година, и място на раждане;
3. пол;
4. гражданство;
5. единен граждански номер⁷⁴ (чл. 8 от ЗГР).

Името на български гражданин, роден на територията на Република България, се състои от собствено, бащино и фамилно име. Трите части на името се вписват в акта за раждане. При съставяне на акт за раждане на български гражданин, роден извън територията на Република България, бащиното му име, когато липсва в преписа на акта за гражданско състояние, съставен от дипломатическото и консулското представителство на Република България, се вписва в акта, ако това е писмено заявено от родителите на лицето или друг законен представител. При съставяне на акт за раждане на български гражданин, роден извън територията на Република България, бащиното и фамилното му име могат да се впишат с наставки -ов или -ев и окончание съобразно пола, ако това е писмено заявено от родителите до три години от раждането на лицето. Името на лице, което не е български гражданин, родено на територията на Република България, се вписва така, както е заявено от родителите му. Името на лице, което не е български гражданин, родено извън територията на Република България, се вписва в регистрите на актове за гражданско състояние и в регистъра за населението така, както е изписано в националния му документ за самоличност или в документа за предоставен статут на пребиваване на територията на Република България (чл. 9 от ЗГР).

Гражданството е правна и политическа връзка между лицата и държавата, която има траен и устойчив характер⁷⁴. Способите за придобиване на българското гражданство са

⁷⁴ Стойчев, С. Конституционно право, 5-то доп. изд. София: Сиела, 2002, 201.

уредени в Конституцията на Република България (чл. 25) и Закона за българското гражданство (ЗБГ). Това са: придобиване по произход (*Ius sanguinis*), придобиване по месторождение (*Ius soli*), придобиване по натурализация (по административен ред) и придобиване чрез възстановяване (по административен ред).

 Български гражданин по произход е всеки, на когото поне единият родител е български гражданин (чл. 8 от Закона за българското гражданство).

 Български гражданин по месторождение е всяко лице, родено на територията на Република България, ако не придобива друго гражданство по произход (чл. 10 от Закона за българското гражданство).

 Гражданин на Европейския съюз е лице, което е гражданин на държава – членка на Европейския съюз (чл. 2 от Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз и членовете на техните семейства⁷⁵).

Способите за загубване на българското гражданство са следните:

а) освобождаване от българско гражданство с указ на Президента на републиката по молба на лицето;

б) отмяна на натурализация с указ на Президента на републиката по предложение на Главния прокурор;

в) лишаване от българско гражданство с указ на Президента на републиката по предложение на Главния прокурор⁷⁶.

Придобиване на българско гражданство по натурализация, освобождаване от българско гражданство и възстановяване на българско гражданство се извършва по молба на заинтересуваното лице, подадена лично в Министерството на правосъдието или в дипломатическото или консулското представителство на Република България. Дипломатическото или консулското представителство на Република България задължително дава мотивирано становище по молбата. За малолетните молбата се подава от техните родители или настойници, а за непълнолетните тя се приподписва от родителите или от попечителите им. Не се изисква съгласието на родител, който е лишен от родителски права. При подаването на документите с молителя се провежда интервю. За малолетните интервю се провежда с техните родители или настойници. При провеждане на интервю с непълнолетни те се придружават от родителите или попечителите им.

При *Министерството на правосъдието* има Съвет по гражданството, който се състои от председател – заместник-министър на правосъдието, и членове – по един представител на Министерството на правосъдието, Министерството на външните работи, Министерството на вътрешните работи, Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Министерството на труда и социалната политика, на Министерството на здравеопазването и на Държавна агенция „Национална сигурност“, Държавната агенция за българите в чужбина и Държавната агенция за бежанците. Министърът на правосъдието въз основа на мнението на Съвета по гражданството прави предложение до Президента на Република България за издаване на указ или за отказ за издаване на указ за придобиване, възстановяване, освобождаване или лишаване от българско гражданство, както и за отмяна на натурализация. Съгласно чл. 12 от Европейската конвенция за гражданството „всяка държава – страна по конвенцията, трябва да осигури условия, при които решенията за придобиване, запазване, загубване и възстановяване на гражданството или издаването на удостоверения за гражданство да подлежат на административно или съдебно обжалване в съответствие с нейното вътрешно законодателство“. В този смисъл съдебната практика до преди години предвижда обжалваемост на административните актове по Закона за

⁷⁵ Обн., ДВ, бр. 80 от 3.10.2006 г. „Създава се гражданство на Съюза. Всяко лице, което притежава гражданство на държава-членка, е гражданин на Съюза. Гражданството на Съюза се добавя към, а не замества националното гражданство“ (чл. 20, параграф 1 от Договора за функционирането на Европейския съюз).

⁷⁶ В историкоправен аспект въпросът за българското гражданство е решен в политически смисъл по следния начин при създаването на тоталитарната държава след 1944 г.: „Член единствен. Счита се, че лицата, напуснали страната след 9 юни 1923 година, поради създадения тогава политически режим и които са приели чуждо поданство или са постъпили на военна или друга държавна служба в чужда държава, както и онези, които поради същата причина не са се явили в редовете на войската, не са загубили българското си поданство, въпреки противните разпоредения в Закона за българското поданство“. Наредба-закон за запазване на българското поданство от лица, напуснали страната поради преследване от властта, приета с ПМС № 2 от 18.9.1945 г., обн., ДВ, бр. 230 от 3.10.1945 г.

българското гражданство⁷⁷, но в по-новата си практика Върховният административен съд застъпва противоположното мнение относно възможността предложението на министъра на правосъдието да подлежи на съдебен надзор⁷⁸.

Единният граждански номер (ЕГН) е административен идентификатор на подлежащите на регистрация физически лица съгласно чл. 3, ал. 2. Това е уникален номер, чрез който физическите лица се определят еднозначно (чл. 11, ал. 1 от ЗГР). Единните граждански номера (ЕГН) се формират автоматизирано за всяка календарна година от Главна дирекция „Гражданска регистрация и административно обслужване“ („ГРАО“) към Министерството на регионалното развитие и благоустройството⁷⁹.

 Актовете за гражданско състояние са официални писмени документи. В тях по законов ред длъжностните лица по гражданското състояние регистрират събитията раждане, брак и смърт (чл. 2, ал. 2 от Закона за гражданската регистрация).

Такива актове са актовете за раждане, актовете за сключване на граждански брак, актовете за смърт. Съдебната практика разглежда въпроса за *правната природа на актовете за гражданско състояние*, които установяват административноправни факти:

⇒ „Актовете за гражданско състояние не са индивидуални административни актове. Съставянето им не предизвиква промяна във фактическото или в правното положение на лицата, а регистрира настъпилите събития: раждане, брак или смърт, както и свързани с тези събития обстоятелства. С оглед техния вид и правни последици разпоредбата на чл. 2, ал. 2 от Закона за гражданската регистрация ги определя като официални писмени документи“. (Определение № 13090 от 21.12.2021 г. по адм. д. № 3238 от 2021 г. на ВАС, III отделение).

Актът за раждане се съставя въз основа на писмено съобщение в срок 7 дни, като денят на раждането не се брои. При *припознаване*, извършено преди съставяне на акта за раждане, в същия акт се вписват данните на бащата, както и документът, удостоверяващ припознаването при наличие на съгласие на майката. Когато припознаването се извършва след съставяне на акта за раждане, данните за припознаващия и основанието се вписват в графа „Бележки“ на акта за раждане в съответствие със Семейния кодекс.

Гражданският брак се сключва пред длъжностното лице по гражданското състояние при условията и по реда, предвидени в Семейния кодекс. Когато встъпващите в брак са лица със статут на бежанец или с хуманитарен статут в Република България, те удостоверяват семейното си положение с нотариално заверена декларация.

*Актът за смърт*⁸⁰ се съставя въз основа на съобщение за смърт не по-късно от 48 часа след настъпването на смъртта. Актът може да се състави и след изтичането на този срок, без да е необходимо решение на съда за това, когато се наложи съдебномедицинско освидетелстване на трупа при условията, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс.

⁷⁷ „Актът, с който Президентът освобождава или отказва да освободи едно лице от българско гражданство не подлежи на съдебен контрол, но действията, които придвижват молбата до Президента и осигуряват възможност той да се произнесе, подлежат на контрол.“ Решение от 20.12.2002 г. по адм. д. № 539 от 2002 г. на Софийски градски съд. Както и Решение № 2351 от 24.2.2017 г. по адм. д. № 11784 от 2016 г. на ВАС, III отделение.

⁷⁸ „Предложението по чл. 34 от ЗБГ е акт, който е необходим за постановяването на крайния юридически акт на президента, но същият не е индивидуален административен акт, който пряко и непосредствено да създава права или задължения, да засягат права, свободи или законни интереси на граждани или организации“. Решение № 9733 от 20.7.2017 г. по адм. д. № 4091 от 2017 г. на ВАС, Петчленен състав.

⁷⁹ Единният граждански номер се състои от десет цифри и се формира по следния начин:

1. първите шест цифри показват датата на раждане на лицето; изписват се последователно последните две цифри от годината, две цифри за месеца и две цифри за деня на раждане;

2. седма, осма и девета цифра представляват уникална комбинация от цифри за деня - число от 000 до 999; деветата цифра обозначава пола на лицето - тя е четна за мъж и нечетна за жена;

3. десетата цифра е контролна и се изчислява по следния начин: на всяка от деветте цифри от ЕГН, започвайки от най-лявата надясно, се определят следните коефициенти: 2, 4, 8, 5, 10, 9, 7, 3 и 6. Всяка от деветте цифри на ЕГН се умножава по съответния коефициент и получените произведения се сумират. Сумата от произведенията се дели на 11. Полученият остатък е контролна цифра, която е нула при остатък 0 или 10. Единният граждански номер за лицата, родени до 31 декември 1899 г. включително, се формира по изброения ред, като към числото на месеца се прибавя числото 20, за родените от 1 януари 2000 г. до 31 декември 2099 г. включително се прибавя числото 40. Всички формирани ЕГН образуват регистър на единните граждански номера, който се поддържа в електронен вид. Регистърът на единните граждански номера се поддържа от Главна дирекция „ГРАО“ и е част от Единната система за гражданска регистрация.

⁸⁰ „С удостоверителен административен акт (к. м. – б. а.) на основание чл. 24, ал. 2 ЗГР (удостоверение за наследници на починало лице) се удостоверяват факти с правно значение в резултат на проверка в регистрите на населеното място и посочени наследници по закон на починало лице, за което има съставен акт за смърт на основание чл. 45 ЗГР, отразен в регистрите на населението, съставени по реда на чл. 23 и сл. ЗГР.“ Решение № 9161 от 20.6.2013 г. по адм. д. № 10924 от 2012 г. на ВАС, III отделение.

Актовете за гражданско състояние на *военнослужещи*, които се намират извън територията на Република България или са на територията на страната, но поради военни действия са лишени от възможността да съобщят на гражданските власти, се съставят от военнослужещи, определени от командването да изпълняват такива функции. Тези военнослужещи съставят актове за гражданско състояние и на граждански лица, които съпровождат войската. Актовете се водят в общ регистър, като се попълват на ръка.

При раждане, граждански брак или смърт, настъпили на *кораб*, намиращ се в *открито море*, капитанът е длъжен да направи вписване в корабния дневник и да състави акт.

Гражданите на Република България, които се намират в *чужбина*, могат да поискат при спазване на българските или местните закони съставянето на актове за гражданско състояние от съответния български дипломатически или консулски представител, или от чуждестранните местни органи по гражданското състояние в мястото, където са настъпили събитията, подлежащи на регистрация.

Регистърът на населението се поддържа в електронен вид и формира Национална база данни „Население“. Регистърът на населението се състои от електронните лични регистрационни картони на всички физически лица по чл. 3, ал. 2 от ЗГР.

Данните по гражданското състояние и актовете за гражданско състояние се отразяват в специални регистри за гражданското състояние на лицата и регистри на населението, които в общините се водят от общинската администрация, а в кметствата – от кметството. „Регистрите за гражданско състояние *не са публични* (к. м. – б. а.), поради което съдържащата в тях информация не може да бъде предоставена на всяко потърсило я лице“⁸¹. Данните от регистрите се предоставят при спазване разпоредбите на Закона за гражданската регистрация, на Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 г. относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните) (ОВ, L 119/1 от 4 май 2016 г.), на Закона за защита на личните данни и на други специални закони.

Административното право разглежда статуса на *български граждани, живеещи извън Република България*, уреден в Закона за българите, живеещи извън Република България.

Българин, живеещ извън Република България, е лице което:

1. има поне един възходящ от български произход;
2. притежава българско национално съзнание;
3. пребивава трайно или постоянно на територията на друга държава (чл. 2 от Закона за българите, живеещи извън Република България).

Лице от български произход е лице, на което поне единият възходящ е българин (§ 1, т. 6 от Закона за чужденците в Република България).

Българската държава улеснява българите, живеещи извън Република България, независимо от гражданството им, в осъществяването на тяхното право на връзка с компетентните за съответния случай институции и организации. При пребиваване на територията на страната българите, живеещи извън Република България, които не са български граждани, ползват облекчения при заплащане на държавни такси, свързани с уреждане на тяхното пребиваване или установяване в Република България, при условия и по ред, определени от Министерския съвет.

Българите, живеещи извън Република България, които не са български граждани, могат да:

1. упражняват право на труд при пребиваване в страната след получаване на разрешение по облекчен ред, установен в правилника за прилагането на закона;
2. инвестират и да участват в касовата приватизация, да възстановяват правото си на собственост и да придобиват наследство, съгласно действащото законодателство, при условията и по реда, предвидени за български граждани, освен по отношение на земята;

Българите, живеещи извън Република България, имат право да:

1. придобиват безплатно основно и средно образование в държавните и общинските училища в Република България при условията и по реда за българските граждани;

⁸¹ Решение № 10531 от 30.7.2014 г. по адм. д. № 2139 от 2014 г. на ВАС, III отделение.

2. придобиват висше образование в държавните висши училища в Република България при условията, предвидени за българските граждани⁸²;

3. получават помощ от български институции и организации чрез преподаватели, учебни пособия, материални средства или по друг подходящ начин за обучение на български език, за изучаване на българска литература, история, география и други дисциплини съгласно нормите на международното право, местното законодателство и двустранни спогодби и договорености;

4. запознат с многовековната българска култура и наука и участват в нейното развитие, според желанието и интересите им.

Националният съвет за българите, живеещи извън Република България, е държавно-обществен орган с организационни, координиращи и представителни функции, изразяващ и съгласуващ националните интереси с интересите на българите, живеещи извън Република България (чл. 17, ал. 1 от ЗБЖРБ). Националният съвет за българите, живеещи извън Република България, е юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище в София. Той се състои от девет членове. Народното събрание избира за срок от пет години председателя на Националния съвет и шест от неговите членове, като пет от тях се избират измежду българите, живеещи извън Република България. Президентът на републиката назначава един от членовете на Националния съвет. Министерският съвет определя един от министрите за член на Националния съвет (чл. 19 от ЗБЖРП). Дейността на съвета се подпомага от администрация, образувана по реда на Закона за администрацията.

3.2. Адресна регистрация

Адресната регистрация се свързва с основно конституционно право, уредено в чл. 35, ал. 1, изр. 1 от КРБ – правото на всеки свободно да избира своето местожителство.

 Адресът е еднозначното описание на мястото, където лицето живее или където то получава кореспонденцията си. Адресът в Република България се състои задължително от името на областта, общината и населеното място (чл. 89, ал. 1 от Закона за гражданската регистрация).

 Настоящ адрес е адресът, на който лицето живее. Всяко лице има само един настоящ адрес (чл. 94, ал. 1 от Закона за гражданската регистрация).

 Настоящ адрес може да бъде постоянният адрес или друг адрес, на който лицето живее (§ 1, т. 4 от Допълнителните разпоредби на Закона за българските лични документи).

 Настоящ адрес на дете е адресът, на който детето пребивава (§1, т. 15 от Допълнителната разпоредба на Закона за закрила на детето).

 Постоянен адрес е адресът в населеното място, което лицето избира да бъде вписано в регистъра на населението (чл. 93, ал. 1 от Закона за гражданската регистрация).

 Постоянен адрес е адресът в населеното място на територията на Република България, където гражданинът е вписан в регистъра на населението (§1, т. 3 от Допълнителните разпоредби на Закона за българските лични документи).

Режимът на адресната регистрация се определя *свободно* в съответствие с чл. 35, ал. 1, изр. 1 от КРБ. Постоянният адрес е винаги на територията на Република България. Всяко лице може да има само един постоянен адрес. Български граждани, живеещи в чужбина, които не са вписани в регистъра на населението и не могат да посочат постоянен адрес в Република България, се вписват служебно в регистъра на населението от район „Средец“ на гр. София. Постоянният адрес на гражданите е адрес за кореспонденция с органите на държавната власт и органите на местното самоуправление.

Постоянният адрес *се заявява* чрез подаване на заявление от лицето до кмета на общината, на района или на кметството или от определени от тях длъжностни лица. Настоящият адрес *се заявява* чрез подаване на адресна карта от лицето до кмета на

⁸² Министерският съвет утвърждава ежегодно броя на приеманите за обучение студенти и докторанти по висши училища и специалности, както и определя облекчен ред за тяхното приемане. Българите, живеещи извън Република България, които не са в състояние сами да заплащат разходите за своето обучение, могат да кандидатстват по програми, финансово осигурени от държавния бюджет, от висшето училище или от други източници.

общината, на района или на кметството или от определени от тях длъжностни лица.

Всяко лице е длъжно в срок 30 дни да заяви *промяната на настоящия си адрес*.

Постоянният адрес може да съвпада с настоящия адрес. Всяко лице има само един настоящ адрес. Постоянният и настоящ адрес имат важна роля в административните правоотношения:

- Административни процесуални правоотношения по реда на АПК.
- Административнонаказателни процесуални правоотношения (Закон за административните нарушения и наказания).
- Данъчни процесуални правоотношения (Данъчно-осигурителен процесуален кодекс (ДОПК)).
- Упражняване на политическо изборно право (Изборен кодекс).
- Изпълнение на икономическо задължение (Закон за местните данъци и такси).
- Изпълнение на лично задължение (Закон за преброяване на населението и жилищния фонд в Република България през 2021 г.).
- Социално право на оказване на интегрирана здравно-социална услуга (Закон за закрила на детето).

Адресът се загубва при смърт и при придобиване на нов постоянен адрес, но в друго населено място. Във втората хипотеза от момента на вписване на лицето в регистъра на новото населено място, което вписване има конститутивно (правопораждащо) действие. Постоянният адрес може да се загуби и при отнемането му със съдебно или административно решение, при изселване извън пределите на Република България, ако с него се губи и българското гражданство.

Административноправният статус на физическите лица включва и *местожителството* на гражданите на Европейския съюз и на членовете на техните семейства, както и на членовете на семейството на български гражданин, които са граждани на Европейския съюз и са упражнили правото си на свободно движение, но също така и правното положение на гражданите на държави – страни по Споразумението за Европейското икономическо пространство, гражданите на Конфедерация Швейцария и членовете на техните семейства, които не са граждани на Европейския съюз, Европейското икономическо пространство и Конфедерация Швейцария, които по силата на сключени международни договори с Европейския съюз имат право на свободно придвижване, уредено в Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз и членовете на техните семейства.

3.3. Награди

Гражданите могат да бъдат удостоявани с с държавни награди – ордени и медали за принос в областта на стопанския, културния, политическия живот на страната, за проявена храброст и героизъм към българската нация и държава, за предана служба в държавни и обществени органи и организации, за значим принос за развитието на културата, изкуството, образованието и науката, за укрепване на демократичните институции и защита на човешките права и свободи, принос и заслуги за отбраната, сигурността и обществения ред в Република България.

Законът за ордени и медалите на Република България урежда този елемент от административноправния статус на физическите лица.

Ордените, подредени по старшинство, са:

1. „Стара планина“;
2. „Св. св. Кирил и Методий“;
3. „За гражданска заслуга“, „За военна заслуга“, „Мадарски конник“.

Орден „За храброст“ – извън подреждането по старшинство.

Медалите са „За заслуга“.

Президентът на Република България награждава с ордени и медали. Предложения за награждаване с ордени и медали се правят с решение на Народното събрание или на Министерския съвет въз основа на мотивирано предложение от съответните министри, от Българската академия на науките, от висшите училища, от Българския Червен кръст, от творчески съюзи, сдружения и други организации с нестопанска цел, както и от инициативни комитети на граждани. Решението се придружава с документ за извършена проверка за принадлежност към бившата Държавна сигурност. Предложения за награждаване на чужди граждани с ордени и медали се правят от министъра на външните работи. Предложения за награждаване на български военни лица се правят от министъра на отбраната. Предложенията за награждаване трябва да съдържат подробно описание на дейността на лицето и мотивирано предложение за награждаване.

4. Административноправен статус на определени социални групи български граждани

„Равенството пред закона не е еднаквост за всички субекти на едно право или задължение. Без диференциация не биха могли да се отчитат обективните и субективните различия, изискващи нееднаква правна уредба, за да се постигне равенство пред закона. Уредбата на правата и задълженията на гражданите в Конституцията и тяхната детайлна уредба в другите нормативни актове се изгражда на основата на диференцираност, за да се постигне необходимата справедливост чрез равно третиране. Въпросът за избора на критерия при диференциране по групи на субектите е въпрос за социална, икономическа, политическа целесъобразност, като критерият трябва да е закрепен в закона или да може да бъде изведен от съответната правна уредба“⁸³. „Посредством Преамбюла на Конституцията правата на човешката личност са въздигнати във върховен принцип, въз основа на който се осъществява цялата държавна дейност, а хуманизмът е обявен за висша общочовешка ценност – основа на демократичното общество и социалната държава. Принципът на хуманизма особено ярко се проявява в задължението на държавата да отделя специално внимание и грижи за определени обществени⁸⁴ групи като социалнослабите, хората с увреждания, децата, респ. като още по-уязвима група - децата с увреждания, каквито са малолетните и непълнолетните български граждани. Този конституционен принцип е доразвит посредством разпоредбите на различни законови нормативни актове като например Закона за здравето, Закона за интеграция на хората с увреждания и Закона за защита от дискриминация“⁸⁵. „Това са онези граждани, които поради независещи от тях причини, каквито са здравословните, възрастовите и семейните, са поставени в неравностойно положение спрямо останалите граждани в обществото. Такива хора в обществото са старите хора, лицата с психически и физически вродени или придобити увреждания, като към тях се отнасят и децата, останали без грижата на родителите си, каквито са децата, живеещи с един жив родител. [...] Привилегиите, които се предоставят на тези граждани, са компенсаторни блага с оглед неизгодното социално положение, в което са изпаднали.“⁸⁶. Законодателството въвежда специални норми, които определят административноправния статус на категории граждани, за които съществува конституционен ангажимент за закрила.

4.1. Децата

Националното законодателство използва три подхода за дефиниране на административноправния статус на родителя:

- административноправният статус на родителите или на единия от тях е определящ за статуса на детето (императивен критерий);
- съгласието или предпочитанието на родителите или на единия от тях в конкретни ситуации е водещ при отглеждането и развитието на детето (диспозитивен критерий);
- държавата предприема закрила на определени категории родители (протекционистичен критерий)⁸⁷.

Законът може да дава на децата специални права. А може и просто да даде на децата всички права, които имат възрастните. По-предпазливо, той може да обяви, че децата имат някои от най-основните или основните права, които имат възрастните⁸⁸. Конституцията на Република България въвежда като основан принцип на държавното управление закрилата на децата (чл. 14). Държавата защитава и гарантира основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца съобразно възрастта, социалния статус, физическото, здравословно и психическо състояние, като осигурява на всички подходяща икономическа, социална и културна среда, образование, свобода на възгледите и сигурност. Основният нормативен акт в тази сфера е Законът за закрила на детето.

⁸³ Решение № 6 от 27.4.2010 г. по к. д. № 16 от 2009 г. на КС на РБ, обн., ДВ, бр. 35 от 11.5.2010 г.

⁸⁴ Уязвими групи са и лишените от свобода, жертвите на трафик хора, пострадалите от домашно насилие и чужденците в производство за предоставяне на статут и такива с предоставен статут на бежанец. Илчева, М., Д. Марков. Анализ на правната рамка на подпомагането на избрани уязвими групи при взаимоотношенията им с институциите. София: Център за изследване на демокрацията, 2014, 2-3.

⁸⁵ Решение № 4820 от 17.7.2017 г. по адм. д. № 2422 от 2017 г. на Административен съд – София – град.

⁸⁶ Решение № 7920 от 17.12.2014 г. по адм. д. № 6919 от 2014 г. на Административен съд – София – град.

⁸⁷ Николова, Р. Административноправен статус на родителя. (2021) В: Тридесет години от приемането на Конвенцията за правата на детето: предизвикателства и перспективи. Сборник доклади от международна научна конференция, 10 декември 2019 г. София: Нов български университет, 375.

⁸⁸ Archard, D. Children: Rights and Childhood, 3-rd edition. (2015). New York and London: Routledge, 124.

Дете е всяко физическо лице до навършването на 18 години (чл. 2 от Закона за закрила на детето).

Законодателството предвижда три основни форми на защита на правата и интересите на децата:

- специална закрила се осигурява на дете в риск,
- закрила на деца с изявени дарби и
- специализирана закрила на деца на обществени места.

Специализиран орган на Министерския съвет за ръководство, координиране и контрол в областта на закрилата на детето е председателят на Държавната агенция за закрила на детето.

Настаняването на дете в специализирана институция се извършва от съда. До произнасянето на последния Дирекция „Социално подпомагане“ извършва временно настаняване по административен ред, което се инициира *при опасност за здравето и живота на детето*⁸⁹. Актовете на директора на дирекция „Социално подпомагане“ се издават и обжалват по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

4.2. Лица с физически и психически увреждания

Конституцията на Република България въвежда принцип на закрила за лицата с физически и психически увреждания, като определя, че те се намират под особена закрила на държавата и обществото (чл. 51, ал. 3). Административноправният статус на лицата се определя от Закона за социалните услуги. Министерският съвет определя държавната политика в областта на социалните услуги. Министърът на труда и социалната политика планира, разработва, координира, провежда и контролира изпълнението на държавната политика в областта на социалните услуги. Министърът на труда и социалната политика се подпомага от Агенцията за социално подпомагане и от Агенцията за качеството на социалните услуги. За осъществяване на контрол и мониторинг на предоставянето на социалните услуги се създава изпълнителна Агенция за качеството на социалните услуги към министъра на труда и социалната политика.

Децата с трайни увреждания са деца с определени 50 и над 50 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност (§ 1, т. 24 от Допълнителните разпоредби на Закона за социалните услуги).

Пълнолетни лица с трайни увреждания са лица с определени 50 и над 50 на сто степен на трайно намалена работоспособност или вид и степен на увреждане (§ 1, т. 25 от Допълнителните разпоредби на Закона за социалните услуги).

Лица в невъзможност за самообслужване са лица, които не могат самостоятелно да задоволяват своите ежедневни потребности от битов характер (пазаруване, приготвяне на храна, хранене, поддържане на лична хигиена и хигиена на дома), осъществяване на социални контакти и включване в живота на общността (§ 1, т. 27 от Допълнителните разпоредби на Закона за социалните услуги).

4.3. Старите хора, които нямат близки и не могат да се издържат от своето имущество

Старите хора, които нямат близки и не могат да се издържат от своето имущество, се намират под особена закрила на държавата и обществото (чл. 51, ал. 3 от КРБ). Административноправният статус на възрастните хора в невъзможност за самообслужване е уреден, като семействата и лицата, които полагат грижа в домашна среда за такива лица, имат право на заместваща грижа при условия и по ред, определени в правилника за прилагането на Закона за социалните услуги. Държавната политика в тази сфера е същата като на лицата с физически и психически увреждания.

Възрастни хора в надтрудоспособна възраст са лица, навършили определената в чл. 68, ал. 1-3 от Кодекса за социално осигуряване възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст (§ 1, т. 26 от Допълнителните разпоредби на Закона за социалните услуги).

⁸⁹ Решение № 8178 от 16.6.2014 г. по адм. д. № 4980 от 2014 г. на ВАС, VI отделение.

4.4. Военноинвалиди и военнопострадали

 Военноинвалиди са българските граждани с трайно намалена работоспособност в резултат на заболяване или злополука при или по повод на изпълнение на военна служба в мирно или във военно време, в мобилизационния и постоянния резерв, доброволния резерв и запаса, курсантите от висшите военни училища и освидетелствани по законоустановения ред (чл. 3, ал. 1 от Закона за военноинвалидите и военнопострадалите).

 Военнопострадали са:

1. преживелият съпруг (съпруга), децата и родителите на българските граждани, загинали при или по повод на изпълнение на военна служба в мирно или във военно време, в мобилизационния или постоянния резерв, доброволния резерв или запаса, курсантите от висшите военни училища;
2. преживелият съпруг (съпруга) и децата на починалите военноинвалиди, а ако няма такива – родителите;
3. съпругът (съпругата) и децата на военноинвалидите, а ако няма такива – родителите;
4. преживелият съпруг (съпруга), децата и родителите на българските граждани, загинали при или по повод отбраната на страната (чл. 4 от Закона за военноинвалидите и военнопострадалите).

Законът за военноинвалидите и военнопострадалите определя административноправния статус на тези лица. Държавата полага особени грижи за военноинвалидите и военнопострадалите, като им осигурява съответни условия за интегриране в обществения живот. В Министерството на отбраната се създава Централен регистър на военноинвалидите и военнопострадалите. Качеството на военноинвалид или военнопострадал се установява от Министерството на отбраната след подаване на заявление и представяне на необходимите документи, като на лицето се издава книжка за военноинвалид или за военнопострадал и се вписва в регистъра.

4.5. Репресирани лица

Законът за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица (ЗПГРРЛ) урежда административноправния статус на тази специфична категория български граждани. Законът обявява политическа и гражданска реабилитация на лицата, които са били незаконно репресирани заради техния произход, политически убеждения или религиозни вярвания през периода от 9 септември 1944 г. до 10 ноември 1989 г. и ако са:

1. осъдени по наказателни дела с изключение на осъдените от Народния съд 1944 - 1945 г., освен ако са реабилитирани по съдебен ред, деянията им са амнистирани или присъдите им са отменени по реда на надзора, или ако са осъдени от Трети тринадесетчленен състав на Народния съд по наказателно дело № 3 от 1945 г.;
2. незаконно задържани в поделенията на Министерството на вътрешните работи и други места;
3. въдворявани в трудововъзпитателни общежития, лагери и други подобни места, както и принудително трудово мобилизирани;
4. интернирани, изселвани и заселвани по административен ред или са били нелегални;
5. осъдени по наказателни дела за неиздължени държавни доставки;
6. изключени студенти и ученици;
7. репресирани във връзка с насилствената промяна на имената;
8. безследно изчезнали;
9. български граждани, насилствено изселени в Съветския съюз;
10. убити на обществени места, в жилища или при опит за бягство;
11. осъдени за приготвяне за бягство, опит за бягство или бягство през границата, или убити при опит за бягство през границата при обстоятелства, свързани с техния произход, политически убеждения или религиозни вярвания;
12. загинали в затвори, трудововъзпитателни общежития, арести и други подобни места, както и при обстоятелства, свързани с техния произход, политически убеждения или религиозни вярвания;
13. с висше или полувисше образование, освободени от работа и заставени да работят в общината, в която живеят, по строителни обекти, в системата на чистотата или в селското стопанство;

14. лишени от право на пенсия;
15. осъдени от Върховния съд, Трето наказателно отделение, по наказателно дело № 452 от 1952 г.;
16. осъдени от Софийския областен съд по наказателни дела № 248 от 1949 г. и № 1166 от 1949 г.

Предвидено е специално административно производство за установяване на правото на обезщетение. Когато липсват писмени доказателства за обстоятелствата по предходните разпоредби, включително за характера на репресията, установяването им се извършва по ред, определен от Министерския съвет, от централна комисия, която се състои от представители на Министерския съвет, Комисията за разкриване на документите и за обявяване на принадлежност на български граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия, Министерството на вътрешните работи, Министерството на правосъдието, Министерството на финансите, Министерството на труда и социалната политика, и от равен на тях брой представители на организациите на репресираните в България със съдебна регистрация до 1 декември 2003 г.

4.6. Преброяване на населението

Законът за преброяване на населението и жилищния фонд в Република България през 2021 г. урежда подготовката, организацията и провеждането на преброяването на населението и жилищния фонд в Република България през 2021 г., което преброяване има за цел да се съберат изчерпателни, надеждни, детайлни и сравними данни за населението и жилищния фонд на територията на Република България.

 Лице без гражданство е лице, което не се разглежда като гражданин на нито една държава в съответствие с нейното законодателство (§1, т. 12 от Допълнителните разпоредби на Закона за преброяване на населението и жилищния фонд в Република България през 2021 г.).

 Население е националното, регионалното и местното население по своето обичайно местопребиваване към критичния момент на преброяването (§1, т. 14 от Допълнителните разпоредби на Закона за преброяване на населението и жилищния фонд в Република България през 2021 г.).

Органите, които осъществяват преброяването, са:

1. Националният статистически институт;
2. Централната комисия по преброяването;
3. териториалните статистически бюра;
4. областните преброителни комисии;
5. общинските преброителни комисии.

Обект на преброяването са населението, което обичайно пребивава на територията на Република България, и временно присъстващото население, както и жилищният фонд.

5. Административноправен статус на чужденците

5.1. Административноправен статус на чужденците, които пребивават в Република България на законно основание

Общностното право има отношение към статуса на чужденците, когато те произхождат от държава извън Европейския съюз относно режима на тяхното влизане на територията на Съюза, транзитно преминаване, временно пребиваване като сезонни работници; в рамките на вътрекорпоративен трансфер; за целите на висококвалифицирана трудова заетост; с цел провеждане на научно изследване, следване, стаж, доброволческа дейност, програми за ученически обмен или образователни проекти и работа по програми „au pair“. Уредбата се съдържа в директиви и регламенти. Административноправният статус на чужденците съдържа условията, при които чужденците влизат, пребивават и напускат Република България. Той се определя в Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ). Законът се прилага и по отношение на членовете на семейството на български гражданин, които не са граждани на държава от Европейския съюз, или на държава – страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или на Конфедерация Швейцария.

Чужденец е всяко лице, което не е български гражданин, както и лице без гражданство, което не се разглежда като гражданин от нито една държава в съответствие с нейното законодателство (чл. 2, ал. 1 и ал. 2 от Закона за чужденците в Република България).

Членове на семейство на чужденец са лицата, които живеят с него в едно домакинство и са:

1. съпруг/съпруга;
2. деца на чужденеца и на неговия съпруг/съпруга, включително осиновените, които не са навършили 18-годишна възраст и не са сключили брак;
3. деца, включително осиновените, на чужденеца, които не са навършили 18-годишна възраст и не са сключили брак, когато той притежава родителските права и децата се намират на негова издръжка;
4. деца, включително осиновените, на съпруга/съпругата, които не са навършили 18-годишна възраст и не са сключили брак, когато той притежава родителските права и децата се намират на негова издръжка. За членове на семейството се смятат и навършилите 18-годишна възраст деца на чужденеца или на неговия съпруг/съпруга, не сключили брак, когато сериозни здравословни причини налагат полагането на лични грижи за тях или поради такива причини са обективно неспособни да осигуряват собствената си издръжка (чл. 2, ал. 3 и ал. 4 от Закона за чужденците в Република България).

Членове на семейството на български гражданин са лицата, които живеят с него в едно домакинство и са:

1. съпруг;
2. низходящи, включително когато са низходящи само на лицето по т. 1, които не са навършили двадесет и една години и не са сключили брак;
3. низходящи, включително когато са низходящи само на лицето по т. 1, които са навършили двадесет и една години, но нямат собствени доходи поради това, че не са в състояние да осигуряват сами издръжката си или сериозни здравословни причини налагат българският гражданин да полага лично грижи за тях;
4. възходящи на българския гражданин или на лицето по т. 1;
5. други членове на неговото домакинство, които са били изцяло на негова издръжка в държавата по произхода им или в държавата на обичайното им пребиваване или сериозни здравословни причини налагат българският гражданин да полага лично грижи за тях (чл. 2, ал. 5 от Закона за чужденците в Република България).

Чужденците в Република България имат всички права и задължения според българските закони и ратифицираните международни договори, по които Република България е страна⁹⁰, с изключение на тези, за които се изисква българско гражданство. Чужденците, които пребивават в Република България, са длъжни да спазват законите и установения правов ред, да са лоялни към българската държава и да не уронват престижа и достойнството на българския народ.

По отношение на специална категория чужденци, каквито са акредитираните като членове на чуждестранни дипломатически и консулски представителства, както и на представителства на международни организации в Република България, които се ползват с имунитет и привилегии, се прилагат общоприетите норми на международното дипломатическо и консулско право и международните договори, по които Република България е страна.

Чужденец може да влезе в Република България, ако притежава редовен паспорт или заместващ го документ за пътуване, както и виза, когато такава се изисква (чл. 8, ал. 1 от ЗЧРБ). Разрешението за влизане в страната (входна виза) и за преминаването през нея (транзитна виза) се издава от органите на Министерството на външните работи (дипломатическите и консулските представителства на Република България).

Чужденците влизат в Република България и напускат територията ѝ само през граничните контролно-пропускателни пунктове, които са определени с акт на Министерския съвет или в международен договор. Органите за граничен контрол и службите за административен контрол на чужденците могат да снемат биометрични данни с цел проверка на заявената самоличност на чужденеца или установяване на действителната му самоличност.

Пребиваването на чужденците в Република България се осъществява въз основа на:

1. виза;

⁹⁰ „Никоя от разпоредбите на чл. 10, 11 и 14 не може да се тълкува като забраняваща на високодоговарящите страни да въвеждат ограничения за политическата дейност на чужденците“ (чл. 16 от ЕКПЧ).

2. международни договори или договори на Европейския съюз с трети държави за безвизов режим;

3. актове на правото на Европейския съюз, които са в сила и се прилагат от Република България;

4. разрешение на службите за административен контрол на чужденците след писмено становище от Държавна агенция „Национална сигурност“.

Нормата на чл. 77 от Договора за функционирането на Европейския съюз определя политиките относно контрола по границите⁹¹, убежището и имиграцията:

„1. Съюзът развива политика, която има за цел:

а) да се гарантира отсъствие на всякакъв контрол на лицата, без оглед на тяхното гражданство, при преминаване на вътрешните граници;

б) да се осигурят контролът на лицата и ефективното наблюдение при преминаването на външните граници;

в) постепенно да се въведе интегрирана система за управление на външните граници.

2. За целите на параграф 1 Европейският парламент и Съветът приемат, в съответствие с обикновената законодателна процедура, мерки в областта на:

а) общата политика по отношение на визите и другите разрешения за краткосрочно пребиваване;

б) контрола, на който подлежат лицата, преминаващи външните граници;

в) условията, при които гражданите на трети страни могат да се движат свободно на територията на Съюза за кратък период от време;

г) всички необходими мерки за постепенното въвеждане на интегрирана система за управление на външните граници;

д) отсъствие на всякакъв контрол на лицата, без оглед на тяхното гражданство, при преминаване на вътрешните граници“.

Гражданите на Европейския съюз и членовете на техните семейства, които не са граждани на Европейския съюз, при пребиваването си в Република България имат всички права и задължения според българските закони и международните договори, по които Република България е страна, с изключение на тези, за които се изисква българско гражданство. Гражданин на Европейския съюз може да пребивава в Република България продължително или постоянно, за което му се издава удостоверение от дирекция „Миграция“ – МВР, Столичната дирекция на вътрешните работи (СДВР) или областните дирекции на МВР, или оправомощени от директорите длъжностни лица. Продължителното пребиваване е за срок до пет години.

Член на семейството на гражданин на Европейския съюз, който не е гражданин на Европейския съюз и придружава или се присъединява към гражданин на Европейския съюз, може да пребивава продължително или постоянно в Република България, за което му се издава карта за пребиваване на член на семейството на гражданин на Съюза. Въпросът за влизането и напускането на територията на Република България в този случай се разглежда в контекста на Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите–членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща Директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО урежда административния статус на тази категория лица.

Военнослужещите и членовете на цивилния компонент на структура на Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО), разположена в Република България, както и техните зависими лица пребивават в Република България, без да са налице изискванията на Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз и членовете на техните семейства.

Някои категории чужденци не могат да бъдат държавни служители: за висши държавни служители, както и на длъжности, свързани с изпълнението на функции в областта на отбраната, обществения ред, външната политика, националната сигурност и опазването на държавната тайна, могат да се назначават само български граждани (чл. 7, ал. 4 от Закона за държавния служител). Чужденците, които се намират на територия под суверенитета на Република България, носят гражданска, административна и наказателна отговорност както българските граждани, доколкото специален закон, международен договор или нормите на международното обичайно право не предвиждат друго.

⁹¹ Европейската агенция за гранична и брегова охрана (Frontex) помага на страните от ЕС и държавите, асоциирани към Шенген, да управляват външните си граници. Агенцията подпомага и хармонизирането на граничните проверки в ЕС. Frontex улеснява сътрудничеството между граничните органи в страните от ЕС, като предоставя техническа помощ и експертен опит.

5.2. Административноправен статус на чужденците, търсещи убежище

На специален административноправен режим се подчиняват чужденците, които търсят убежище. Административноправното им положение е уредено в Закона за убежището и бежанците, с чиито разпоредби се въвеждат в българското законодателство:

- Директива 2001/55/ЕО на Съвета за минималните стандарти за предоставяне на временна закрила в случай на масово навлизане на разселени лица и за мерките за поддържане на баланса между държавите членки в полагането на усилия за прием на такива лица и понасяне на последиците от този прием;

- глава пета на Директива 2003/86/ЕО на Съвета за правото на събиране на семейството;

- Директива 2004/83/ЕО на Съвета за минималните стандарти за признаването и правното положение на гражданите на трети държави или лицата без гражданство като бежанци или като лица, които по други причини се нуждаят от международна закрила, както и относно съдържанието на предоставената закрила;

- Директива 2011/95/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 година относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила.

Статут на бежанец в Република България се предоставя на чужденец, който поради основателни опасения от преследване, основани на раса, религия, националност, политическо мнение или принадлежност към определена социална група, се намира извън държавата си по произход и поради тези причини не може или не желае да се ползва от закрилата на тази държава или да се завърне в нея. *Опасенията от преследване* може да се основават на събития, настъпили, след като чужденецът е напуснал държавата си по произход, или на дейност, извършена от него след отпътуването му, особено ако се установи, че тази дейност представлява израз или продължение на убежденията или ориентацията, изразявани в държавата по произход, освен когато тя е извършена единствено с цел чужденецът да получи международна закрила по този закон. Закрилата срещу преследване може да бъде предоставена от държавата, партии или организации, включително международни организации, които контролират държавата или значителна част от нейната територия, при условие че същите желаят и могат да предложат ефективна закрила, до която чужденецът има достъп и която няма временен характер.

Преследване е нарушаване на основните права на човека или съвкупност от действия, които водят до нарушаване на основните права на човека, достатъчно тежки по своето естество или повтораемост (чл. 8, ал. 4 от Закона за убежището и бежанците).

Президентът на Република България предоставя убежище в съответствие с определените му правомощия в случаите по чл. 27, ал. 2 от Конституцията, както и когато държавните интереси или особени обстоятелства налагат това. Разпоредбата на чл. 27, ал. 2 от Конституцията предвижда, че Република България дава убежище на чужденци, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международно признати права и свободи.

Министерският съвет предоставя временна закрила, въведена с решение на Съвета на Европейския съюз. Това става в случай на масово навлизане на чужденци, които са принудени да напуснат държавата си по произход, поради въоръжен конфликт, гражданска война, чужда агресия, нарушаване на човешките права или насилие в големи размери на територията на съответната държава или в отделен район от нея и които не могат по тези причини да се завърнат там. Срокът на временната закрила се определя с решението на Съвета на Европейския съюз.

Председателят на Държавната агенция за бежанците предоставя международна закрила. Тя се предоставя по силата на Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и Протокола за статута на бежанците от 1967 г., на международни актове по защита правата на човека и на Закона за убежището и бежанците и включва *статут на бежанец* и *хуманитарен статут*. Молбите за предоставяне на международна закрила се разглеждат от Държавната агенция за бежанците индивидуално, обективно и безпристрастно, като първо се извършва преценка за предоставяне на статут на бежанец. Председателят на Държавната агенция за бежанците е орган на изпълнителната власт със специална компетентност.

6. Удостоверяване на самоличност на гражданите

Самоличността се удостоверява чрез съответен документ.

6.1. Лични документи

Констатирането на административноправния статус на физическите лица се осъществява чрез документ за самоличност. Законът за българските лични документи регулира тези обществени отношения.

Документ за самоличност е удостоверителен документ, издаден от компетентните органи на Република България с цел индивидуална идентификация на българските и чуждестранни граждани (§1, т. 1 от Допълнителните разпоредби на Закона за българските лични документи).

Българските лични документи се издават⁹² от Министерството на вътрешните работи, Министерството на външните работи, Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията и Министерството на отбраната съобразно предоставената им компетентност по закон.

Български лични документи са:

1. документи за самоличност;
2. свидетелство за управление на моторно превозно средство;
3. документи за пребиваване.

Документите за самоличност удостоверяват самоличността, а при необходимост – и гражданството, чрез съдържащите се в тях данни.

Всеки *български гражданин* има право на документ за самоличност.

Чужденец, пребиваващ на територията на Република България, има право на документ за самоличност или документ за пребиваване, както и на свидетелство за управление на моторно превозно средство в случаите, определени със закон.

Гражданите на Европейския съюз (ЕС)⁹³, гражданите на държави - страни по Споразумението за Европейското икономическо пространство (ЕИП), гражданите на Конфедерация Швейцария и членовете на техните семейства, които не са граждани на ЕС, ЕИП и Конфедерация Швейцария, които по силата на сключени международни договори с ЕС имат право на свободно придвижване, имат право на документ за пребиваване и свидетелство за управление на моторно превозно средство, издавани в Република България по реда и в случаите, определени със закон.

Българските лични документи са собственост на държавата. Те се предават на органа, който ги е издал, при:

1. смърт на притежателя;

⁹² Българските лични документи се изработват съгласно 1) препоръките на Международната организация за гражданска авиация (ИКАО) (Документ 9303); 2) изискванията на Регламент (ЕО) № 1030/2002 на Съвета от 13 юни 2002 г. относно единния формат на разрешенията за пребиваване за гражданите на трети страни; 3) изискванията на Регламент (ЕО) № 380/2008 на Съвета от 18 април 2008 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 1030/2002 относно единния формат на разрешенията за пребиваване за гражданите на трети страни (ОВ, L 115/1 от 29 април 2008 г.); 4) изискванията на Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО; 5) изискванията на Регламент (ЕО) № 2252/2004 на Съвета от 13 декември 2004 г. относно стандартите за отличителните знаци за сигурност и биометричните данни в паспортите и документите за пътуване, издавани от държавите членки; 6) изискванията на Регламент (ЕО) № 444/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 28 май 2009 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 2252/2004 относно стандартите за отличителните знаци за сигурност и биометричните данни в паспортите и документите за пътуване, издавани от държавите членки (ОВ, L 142/1 от 6 юни 2009 г.); 7) Директива 91/439/ЕИО на Съвета от 29 юли 1991 г. относно свидетелствата за управление на моторни превозни средства; 8) Директива 2011/94/ЕС на Комисията от 28 ноември 2011 г. за изменение на Директива 2006/126/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно свидетелства за управление на превозни средства (ОВ, L 314/31 от 29 ноември 2011 г.); 9) Конвенция № 108 за националните удостоверения за самоличност на моряците, приета в Женева на 13 май 1958 г., ратифицирана с указ на Държавния съвет (ДВ, бр. 93 от 1976 г.) (ДВ, бр. 33 от 1978 г.), и 10) Конвенцията за статута на бежанците, съставена в Женева на 28 юли 1951 г., ратифицирана със закон (обн., ДВ, бр. 36 от 1992 г.; изм., бр. 30 от 1993 г.) (ДВ, бр. 88 от 1993 г.).

⁹³ Гражданството на ЕС включва специфичен набор от права, включително правото на недискриминация и свободно движение между държавите членки, както и редица политически права по отношение на институциите на ЕС. Benli, A., D. Archibugi. Introduction: Claiming Citizenship Rights in Europe. In: Claiming Citizenship Rights in Europe: Emerging Challenges and Political Agents. Routledge, 2018, 4.

2. загубване на българско гражданство, с изключение на свидетелството за управление на моторно превозно средство;
3. установяване, че документът е нередовен;
4. отпадане на основанието за тяхното издаване или ползване;
5. изтичане на тяхната валидност.

На *пребиваващите в Република България чужденци*, които са получили разрешение за пребиваване по Закона за чужденците в Република България, се издават документи за пребиваване – *разрешение за пребиваване*, съгласно изискванията на Регламент (ЕО) № 1030/2002.

На *продължително или постоянно пребиваващите в Република България чужденци – членове на семействата на граждани на ЕС, на граждани на държави – страни по Споразумението за Европейското икономическо пространство, и на Конфедерация Швейцария, които не са граждани на ЕС, Европейското икономическо пространство и на Конфедерация Швейцария*, които по силата на сключени международни договори с ЕС са упражнили правото си на свободно придвижване при условията и по реда на Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз и членовете на техните семейства, се издават документи за пребиваване – *„карта за пребиваване на член на семейството на гражданин на Съюза“*.

На *гражданите на ЕС, които не са български граждани, на гражданите на държави – страни по Споразумението за ЕИП, и на гражданите на Конфедерация Швейцария*, които са упражнили правото си на свободно придвижване съгласно българското законодателство и обвързващите норми на правото на Европейския съюз, се издава *удостоверение за пребиваване на гражданин на ЕС*.

На *акредитираните в Република България служители в дипломатическите и консулските представителства на други държави или в представителства на международни организации* Министерството на външните работи издава *карта, която удостоверява техните привилегии и имунитети съгласно международното право*, а при необходимост я представят при влизане и пребиваване на територията на Република България.

На *военнослужещите и членовете на цивилния компонент на структура на Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО)*, разположена в Република България, както и на техните зависими лица, се издава *карта на служител в структура на НАТО или на зависимо лице*.

6.2. Електронна идентификация

Електронният идентификатор е уникален идентификатор на физическо лице, за който е издадено удостоверение за електронна идентичност. Целта на електронната идентификация е, че чрез електронния идентификатор може да се направи *еднозначно разграничаване на едно лице от други лица във виртуалната среда* с цел осигуряване на достъп до информационни системи или осигуряване на възможност за извършване на електронни изявления. Нормативната уредба се съдържа в Закона за електронната идентификация⁹⁴ и Правилник за прилагане на Закона за електронната идентификация⁹⁵.

Титуляр на електронна идентичност е физическо лице, навършило 14-годишна възраст, на което е издадено удостоверение за електронна идентичност.

Орган за електронна идентификация е министърът на вътрешните работи, който издава удостоверение за електронна идентичност. Удостоверението за електронна идентичност е формализиран официален електронен документ, представен чрез общоприет стандарт, издаден с определен срок на валидност и съдържащ електронен идентификатор и други данни, определени с Правилника за прилагане на Закона за електронната идентификация. Удостоверението за електронна идентичност се издава със срок на валидност 5 години.

Регистрацията е безсрочна. Възможно е министърът на вътрешните работи или оправомощено от него длъжностно лице със заповед да я прекрати при следните условия:

1. по писмено искане на регистрираното лице;
2. при смърт – по заявление на наследниците му или служебно;
3. при прекратяване дейността на едноличния търговец – по негово заявление или служебно;
5. при поставяне под запрещение – по заявление на настойника или попечителя на лицето или служебно;

⁹⁴ Обн., ДВ, бр. 38 от 20.5.2016 г.

⁹⁵ Обн., ДВ, бр. 74 от 20.9.2016 г.

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ
LAWN 302 АДМИНИСТРАТИВНО ПРАВО И АДМИНИСТРАТИВЕН ПРОЦЕС

б. когато дейността, за която е издадена регистрацията, не е осъществявана в срок една година.

Лице с прекратена регистрация не може да подаде заявление за регистрация за същата дейност в двугодишен срок от влизането в сила на заповед. Заповедта подлежи на обжалване по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Обобщението относно административноправния статус на гражданите се съдържа в следващата таблица:

Стр. | 26

Таблица № 2

<i>Данни</i>	<i>Орган, определящ административноправния статус</i>	<i>Контролен/надзорен орган</i>
<i>гражданска регистрация</i>	общинска администрация	кметовете на общините или определени от тях длъжностни лица
<i>адресна регистрация</i>	кметове на общини, кметове на райони или кметове на кметствата или определени от тях длъжностни лица	министър на вътрешните работи
<i>електронна идентификация</i>	министър на вътрешните работи	длъжностни лица, определени от министъра на вътрешните работи и министъра на вътрешните работи
<i>статус на дете</i>	директор на дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето	Председател на Държавна агенция за закрила на детето
<i>пълно осиновяване на дете</i>	Агенция за социално подпомагане; регионални дирекции за социално подпомагане	министър на труда и социалната политика оправомощени от него длъжностни лица (директори на Регионална дирекция „Социално подпомагане“)
<i>временно настаняване в социална услуга за резидентна грижа по административен ред на поставено под пълно запрещение лице</i>	директор на дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на лицето	районен съд
<i>граждани с трайни увреждания – потребители на здравно-социални услуги</i>	министър на труда и социалната политика; служител от Агенцията за качеството на социалните услуги и изпълнителният директор на Агенцията за качеството на социалните услуги или от оправомощено от него длъжностно лице; кмет на община	служител от Агенцията за качеството на социалните услуги и изпълнителният директор на Агенцията за качеството на социалните услуги или от оправомощено от него длъжностно лице; кмет на община; съд
<i>възрастни хора в надтрудоспособна възраст – потребители на здравно-социални услуги</i>	министър на труда и социалната политика; служител от Агенцията за качеството на социалните услуги и изпълнителният директор на Агенцията за качеството на социалните услуги или от оправомощено от него длъжностно лице; кмет на община	служител от Агенцията за качеството на социалните услуги и изпълнителният директор на Агенцията за качеството на социалните услуги или от оправомощено от него длъжностно лице; кмет на община; съд
<i>удостоверяване на български произход</i>	Държавна агенция за българите в чужбина	-
<i>влизане, пребиваване и напускане на Република България от чужденци</i>	органите на Министерството на вътрешните работи (МВР)	органите на МВР Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС) председател на ДАНС директор на главна дирекция „Национална полиция“ на МВР директор на главна дирекция „Гранична полиция“ на МВР директор на главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ на МВР директорите на Столичната и областните дирекции на МВР директор на дирекция „Миграция“ на МВР

		директорите на регионалните дирекции „Гранична полиция“ на МВР или оправомощени от тях длъжностни лица
<i>убежище на чужденци</i>	Президент на републиката	-
<i>международна закрила на чужденци</i>	Председател на Държавна агенция за чужденците	Административния съд – град София административен съд по настоящ адрес от регистрационната карта на чужденеца
<i>временна закрила на чужденци</i>	Министерски съвет	-
<i>дискриминация</i>	Заседателен състав на Комисията за защита от дискриминация	Комисия за защита от дискриминация относно спазването на принудителните административни мерки; административни съдилища
<i>определяне на статуса на подлежащите на политическа и гражданска реабилитация лица, незаконно репресирани заради техния произход, политически убеждения или религиозни вярвания през периода от 9 септември 1944 г. до 10 ноември 1989 г.</i>	областните управители, териториалните поделения на Националния осигурителен институт централна комисия	съд
<i>преброяване на населението</i>	Национален статистически институт (НСИ) Централна комисия по преброяването териториалните статистически бюра областните преброителни комисии общинските преброителни комисии контролорите и преброителите	председател на НСИ оправомощени от него длъжностни лица

IV. Библиография

Дерменджиев, И., Д. Костов, Д. Хрусанов. *Административно право на Република България: обща част*. 5-то доп. изд. София: Сиби, 2010.

Зиновиева, Д. *Лицензионни административни актове*. София: Сиела, 1998.

Зиновиева, Д. *Компетентност на административните органи*. 2-ро доп. изд. София: Сиела, 2018.

Илчева, М., Д. Марков. *Анализ на правната рамка на подпомагането на избрани уязвими групи при взаимоотношенията им с институциите*. София: Център за изследване на демокрацията, 2014.

Къндева, Е. *Състав на колегиалния орган на държавно управление*. – Правна мисъл, 1973/6.

Къндева, Е. *Публична администрация*. София: Сиела, 2000.

Николова, Р. Административноправен статус на родителя. В: *Тридесет години от приемането на Конвенцията за правата на детето: предизвикателства и перспективи*. Сборник доклади от международна научна конференция, 10 декември 2019 г. София: Нов български университет, 2021.

Сивков, Ц. *Централизация и децентрализация в държавното управление (опит за теория на държавното управление)*. София: Дружество Европейско право, 2015.

Стайнов, П. *Особените юрисдикции в областта на администрацията*. София: Българска академия на науките, 1956.

Стойчев, С. *Конституционно право*, 5-то допълнено издание. София: Сиела, 2002.

Havelková, V. Resistance to Anti-Discrimination Law in Central and Eastern Europe—a Post-Communist Legacy? In: *German Law Journal*, Volume 17, Issue 4, August 2016.

Тествайте познанията си, като отговорите на следните въпроси:

- Какво включва понятието за „административна правосубектност“?
- Какво се съдържа в понятието „административна правоспособност“?
- Какво се съдържа в понятието „административна дееспособност“?

- Какво включва понятието „административноправен статус на гражданите“ и кои са неговите елементи?
- Какъв е административноправният статус на българските граждани?
- Какъв е административноправния статус на определени категории български граждани?
- Какъв е административноправният статус на чужденците?
- Как се удостоверява самоличността на гражданите?